

הצנחנים

"לא יכולתם להושיע אותנו. רק כוח עליון יכול היה להציל. מעצמה. אבל מדוע אחד לא הגיע? אחד!"
(אנטק צוקרמן, ממפקדי גטו ורשה, לחיים גורי)

כאשר הגיעו לארץ הידיעות על ממדי השמדה של יהודי אירופה, גבר תיסכולו של הישוב, נוכח אזלת ידו להושיע. בהיעדר יכולת פעולה מבצעית עצמאית, חייבה כל יוזמה בנושא, את שיתוף הפעולה עם השלטונות הבריטיים. הצעת המוסדות הייתה, לשתף כוחות יהודיים, מתוך הישוב בארץ ישראל, לשליחות אל מעבר לקווי האויב הגרמני. לסייע לפעילות החשאית, שעסקה בהפעלת תנועות המחתרת באירופה וחילוץ שבויים של בעלות הברית ובאותה הזדמנות, לסייע ליהודים באירופה. בשלהי 1942, פנתה הסוכנות היהודית אל המפקדה הבריטית ואל המיניסטר-התושב במצרים וגיששה בדבר האפשרות להקים כוח קומנדו ארצישראלי, שיופעל מאחורי הקוויים בבלקן, ויוכל גם לסייע ליהודים שם. הבריטיים בחנו הצעה זו, אך העדיפו רק מספר קטן של לוחמים, שישתלבו במשלחות הקישור שלהם אל הפרטיזנים בארצות הבלקן. כל עוד לא התנהלה לחימה בבלקן, ולא הוחזקו בו שבויים של בעלות הברית, ליחידה הבריטית שעסקה במילוט שבויים ובחילוץ משטח האויב, ה-A Force, לא היו דרישות להצעות שכאלה.

בינואר 1943 חתמו נציגי הסוכנות באיסטנבול, עם טוני סיימונדס, מפקד A Force הבריטי, על החזרת שליח יהודי-ארצישראלי לרומניה, שיפעל בהברחת טייסים שנמלטו, שבויים ויהודים. הפעלתה של תוכנית ההצנחה, החלה בשלב מאוחר של המלחמה ונתאפשרה רק כאשר הבריטים היו זקוקים לצנחנים, כדי להציל את צוותי אוויר שלהם, שנשטו את מטוסייהם וצנחו בשטחי אויב. הסיכוי לחדירה משמעותית יותר לאירופה הכבושה, הוביל לשיתוף פעולה עם "מנהלת המבצעים המיוחדים" (SOE - Special Operations Executive) שתמכה והסתייעה בתנועות הפרטיזנים ביוגוסלביה וביוון. לאחר משא-ומתן עם ה-SOE, הוחל בגיוס רוב המועמדים, יוצאי ארצות הכיבוש, התגייסו דרך ועדה מיוחדת שהוקמה בשיתוף הסוכנות היהודית, המוסד לעלייה ב' וארגון "ההגנה". מעטים גויסו במישרין בידי הבריטיים. המתנדבים נבחרו מקרב לוחמי הפלמ"ח, בדגש על אנשי "המחלקה הגרמנית" ו"המחלקה הבלקנית", חברי התנועה הקיבוצית וכן מתוך מתנדבי היישוב, ששירתו בצבא הבריטי. לתכנית התנדבו כ- 250 נשים וגברים, מתוכם נבחרו ואומנו - 110. הבריטים עמדו על כך שהמועמדים הארצישראליים, יתגייסו רשמית לצבא הבריטי. על רקע מחלוקת בשאלה זו, פרשו כמה מן המועמדים מן התוכנית. לאחר מיון נוסף, לפעילות המבצעית - אומנו והוכנו 37 צנחנים.

ההכשרה כללה הכרה והפעלת אלחוט וצופנים, לימוד שיטות פעולה של קומנדו ומחתרת, הכרת צבאות האויב וכן קורס צניחה, שנערך בבסיס חיל האוויר הבריטי, ברמת דוד.

במאי 1943 **צנח ביוגוסלביה**, הצנחן הארצישראלי הראשון, **פריץ רוזנברג**, שהיה מדריך אלחוט בסרבו-קרואטית, בבסיס ההדרכה של ה-SOE במצרים. בפעולה היה לאלחוטן של משלחת הבריגדיר מקלין – מפקד המשלחת הבריטית, במטוה של מנהיג הפרטיזנים היוגוסלביים - טיטו.

בשלהי ספטמבר 1943 **צנחו ברומניה, לובה גוקובסקי ואריה פיכמן** בשליחות A Force. צוות המטוס טעה בניווט והצניחם לתוך לב-עיר, במרחק רב מן המקום המיועד בו המתינו להם אנשי המחתרת החלוצית ברומניה. גוקובסקי נפצע והשניים נשבו על ידי הרומנים. פיכמן נשלח לחקירה בגרמניה, אך הוחזר לאחריה לכלא רומני.

באותה העת, החל ה-SOE להחדיר ליוגוסלביה כמה מן הצנחנים שאורגנו במסגרתו, בעיקר כאלחוטנים במשלחות הקישור לפרטיזנים. קבוצות אלו הוקמו על פי העקרונות שנקבעו על ידי הבריטים, אשר לפיהם, היו מוכנים לשלב בפעולותיהם מתנדבים ארצישראליים, יחידים, ובאופן לא רשמי - אף לאפשר להם לפעול בשליחות יהודית. בפברואר 1944, הועברה לבריטים התוכנית של מוסדות היישוב, בדבר החדרת יחידות קומנדו ארצישראליות גדולות יותר, במטרה לעורר ולארגן את יהודי הארצות הכבושות להתנגדות, ולמלטם אל שטחי הפרטיזנים ביוגוסלביה. נוכח המצב בבלקן - ההצעה נדחתה.

לאחר כמה כישלונות צניחה ברומניה ובהונגריה, הוחלט להצניח את השליחים בשטחים שהוחזקו על-ידי הפרטיזנים ביוגוסלביה ולהסתייע בהם לחציית הגבולות. במרס 1944, הוצנחו ביוגוסלביה: **חנה סנש, יואל פלגי, פריץ גולדשטיין, יונה רוזן ואבא ברדיצ'ב**, כבסיס יציאה להונגריה ולרומניה. על אבא ברדיצ'ב, הוטל לחצות את הגבול לטרנסילבניה ברומניה ולארגן את קבלתם של הצנחנים דב ברגר וברוך קמינקר, אך הוא לא הצליח לחצות את הגבול. ב-3 במאי 1944 **הוצנחו ברומניה, אריה לופסקו ויצחק מקרסקו**. צניחתם עברה בשלום, אך הם נתפסו ונעצרו כעבור יומיים בעת ביקורת שגרית.

בסוף חודש אפריל 1944 **צנח דן לנר בגוריצה, סלובניה** בקרבת הגבול האיטלקי. חבר לפרטיזנים והפעילם לאיסוף מודיעין, אותו העביר, יחד עם דרישותיהם לסיוע, למפקדה הבריטית. דן הכוון טייסים בריטים, למטרות הפצצה באזורו. בהמשך, חצה את הגבול לאוסטריה, בלוויית פרטיזנים, באזור וילאר וקלנגפורט, משם לדראבורג ולסביבות גרץ. עמם, עסק במעשי חבלה בקווי הרכבת. באחת הפעולות, נתפש ונלקח בשבי. למזלו, הצליח לברוח. באוקטובר 1944 לאחר מתקפה גרמנית באזורו, נסוג עם הפרטיזנים דרומה, לשטח יוגוסלביה ומשם הוא הועבר במטוס לבארי שבאיטליה.

ב-15 במאי 1944 **צנח אנצו סרני, בחלק הכבוש של איטליה**, רחוק ממטרתו. ככל הידוע, נפל מיד לאחר נחיתתו, בידי יחידה גרמנית, נשלח למחנה דאכאו והומת בו. עם זאת, הידיעה על צנחן מארץ ישראל, עודדה את הרוחות והסעירה את הדמיון בקרב אסירי המחנה (דוד פור, "צנחני התקווה" משהב"ט 1995).

ב-4 יוני 1944, הצניחו הבריטים, ליד העיר אראד **ברומניה**, את **שייקה דן-טרטכנברג ומנו בן-אפרים**. בתחילת יולי **צנחו דב ברגר וברוך קמינקר ברומניה**. חנה סנש, יואל פלגי, פריץ גולדשטיין ויונה רוזן שנועדו לחצות את הגבול להונגריה בעזרת הפרטיזנים היוגוסלבים, המתינו שלושה חודשים, עד שיצאו לדרכם. הפרטיזנים ביקשו לנצלם, לקבלת אספקה מוצנחת מהבריטים ולא מיהרו להעבירם את הגבול. בינתיים, נכבשה **הונגריה** על-ידי הצבא הגרמני והתנאים בה השתנו לחלוטין. שוב לא היה מדובר בחדירה לארץ גרורה, אלא לארץ כבושה. **חנה סנש** נלכדה לאחר מעבר הגבול, וכאזרחית הונגרית

הובאה למשפט, נידונה למוות והוצאה להורג. **יואל רוזן** לא חצה את הגבול, לאחר שהתברר כי תמונתו ותוכניתו נפלו בידי שירותי הביטחון ההונגריים. יואל פלגי ופרץ גולדשטיין חצו את הגבול להונגריה ונעצרו לאחר בואם לבודפשט. **פרץ גולדשטיין** נשלח למחנה ריכוז והומת בו, ואילו **יואל פלגי**, הצליח להימלט ולהסתתר בבודפשט, עד שחרורה על-ידי הצבא האדום. בקיץ 1944, כבש הצבא האדום את רומניה ובולגריה. הצנחנים שיצאו למשימות בארצות אלו, התחילו לחזור מהן לקהיר.

ב-15 בספטמבר 1944, צנחו **רפי רייס**, **צבי בן-יעקב** ו**חיים חרמש**, במסגרת משלחות הקישור הבריטיות, אל הפרטיזנים הסלובקים, שהחזיקו במובלעת **בנסקה-ביסטריצה בסלובקיה** וממנה קיוו להשתמש כנקודת-מוצא, לניסיונות חדירה להונגריה ולרומניה. אליהם הצטרפה **חביבה רייק** שהגיעה ב-18 בספטמבר 1944 עם מטוס אמריקני שהונחת במקום, ומאוחר יותר הצטרף גם **אבא ברדיצ'ב**, אשר גם הגיע באותה דרך. הם סייעו לארגן את הפליטים היהודים שהתקבצו באזור והצליחו לסייע לטייסי בעלות הברית שנטשו את מטוסייהם מעל לשטח האויב, להגיע למקום מבטחים. בהתקפה גרמנית על בסיסם בהרים – נתפסו, למעט חיים חרמש. חביבה רייק ורפי רייס נרצחו ב-20 בנובמבר 1944. אבא ברדיצ'ב צבי בן-יעקב הועברו למחנה מאוטהאוזן, שם נרצחו בסוף דצמבר 1944.

מלבד קבוצת הצנחנים, שאורגנה באמצעות מערכת התיאום, של "השיתוף החשאי" עם הבריטים, היו מתנדבים ארצישראליים, שבצעו שליחויות מאחורי קווי האויב ובארצות הכיבוש - ביוזמתם. בלטו ביניהם: **ד"ר ישראל מהרי"ק**, רופא שצנח פעמים רבות ביוגוסלביה, לטפל בפרטיזנים של טיטו. בפעם האחרונה נפצע. על פעילותו זו קיבל בסוף המלחמה את עיטור טיטו. **קרל כהנא**, הוצנח בראשית 1944, יחיד באלבניה, יצר קשר עם כוח אנגלי שנחת בחוף ואבד עמו הקשר והובילם לפרטיזנים, איתם נשאר להלחם בגרמנים שנסוגו מיוון. **יחיאל קספ ובנימין גפנר**, שהתנדבו באיטליה למשימות מאחורי הקוויים וחילצו שבויים של בעלות הברית ויהודים מצפון איטליה הכבושה לדרום איטליה שבידי בעלות הברית. יחיאל קספ היה המתנדב הארצישראלי שעוטר ב"עיטור השירות המצוין" - הגבוה ביותר במלחמה, נהרג באחד המבצעים הללו. קפטן **אדולף רבינוביץ**, היה סטודנט ארצישראלי, שהתגייס בתחילת המלחמה בבריטניה, צנח שבע פעמים בצרפת ובפעם השביעית נלכד והוצא להורג.

לפעולתם של הצנחנים היו מלכתחילה שני היבטים:

האחד היה קשור במאמץ המלחמתי הכללי, והאחר נגע לעזרה ליהודים, הצלתם והכשרתם הציונית. שליחותם של הצנחנים הייתה פעולה קטנה יחסית, בתוך מכלול המבצעים המיוחדים של הבריטים בארצות הכבושות. המאמץ המדיני, המודיעיני והתכנוני שהושקע בה, היה מעל ומעבר להיקפה המבצעי. חשיבותם העיקרית של שליחות הצנחנים נשארה בסמליות הגדולה שבה.

שם	הישוב	צנח ב...	פעילות
1	אריה אורני פכמן	קיבוץ בית אורן באביב 1944 ברומניה	בשליחות A Force - נתפס ונשבה על ידי הרומנים. נשלח לחקירה לגרמניה והוחזר לרומניה. עם שחרור רומניה, שוחרר וחזר ארצה. ניספה ב-29 ביולי 1954 באסון מעגן.
2	אריה (ליובה) אחישר גוקובסקי	קיבוץ יגור באביב 1944 ברומניה	בשליחות A Force - נתפס ונשבה על ידי הרומנים. עם שחרור רומניה, שוחרר וחזר ארצה. ניספה ב-29 ביולי 1954 באסון מעגן
3	נסים (טסטה) ארזי	קיבוץ שער העמקים באביב 1944 ביוגוסלביה	שבר רגלו בצניחה, הצטרף לפרטיזנים. תוך כדי לחימה שלח שדרים לבריטים.
4	יצחק (מנו) בן-אפרים	קיבוץ שמיר ב-4 ביוני 1944 באראד פיקוד על הקהילה היהודית המאורגנת שבצפון רומניה	בבוקרשט, בתחומי ההגנה וההתנגדות
5	אהרון בן-יוסף	תל-אביב	הוכן בתורכיה לפעילות מבצעית בבולגריה.
6	צבי בן-יעקב גרינהוט	קיבוץ החותרים בליל 14-15 בספטמבר 1944 בבנסקה ביסטריצה בסלובקיה	ארגן את הקהילה היהודית וחילץ צוותי אוויר. במהלך המרד הסלובקי, היה מפקד יחידה של לוחמים יהודים. בסוף דצמבר 1944 נשבה, הובל למאוטהאוזן ונרצח שם.

הוכן במצרים לפעילות מבצעית.

קיבוץ גבת

חיים (מימי) בן-שושן

7

נלכד ב-26 בדצמבר 1944 הועבר למחנה מאוטהאוזן. שם נרצח ב-26 בינואר 1945.

במארס 1944 ביוגוסלביה. בספטמבר 1944 הונחת במטוס אמריקני, ליד בנסקה ביסטריצה, סלובקיה

קבוצת "במאבק" (בהרצליה) לימים הקימו את אלוני אבא

אבא ברדיצ'ב

8

הצטרפה לכוחות הלוחמים לצד הפרטיזנים.

הונחתה בשטחי הכיבוש ביוגוסלביה

קיבוץ שמיר

שרה (שוריקה) ברוורמן

9

פעל בקרב הפרטיזנים של טיטו בהרי פאפוק. עבר להונגריה נתפס ביולי 1944, הועבר למחנה ההשמדה אורניינבורג ושם נרצח ב-1 במרץ 1945

ב-13 באפריל 1944 ביוגוסלביה

קיבוץ מעגן

פריץ גולדשטיין

10

הוכן לפעילות בדרום איטליה

קיבוץ ניר-עם

צדוק דורון דורגויר

11

פיקוד על הקהילה היהודית המאורגנת בבוקרשט, בתחומי העליה והבריחה.

ב-4 ביוני 1944 באראד שבצפון רומניה

קיבוץ ניר-עם **ישעיהו (שייקה) דן** טרכטנברג

12

ראובן דפני

קיבוץ עין-גב בליל 13-14 במרס
1944, ביוגוסלוויה

מילט עשרות יהודים בעזרת
הפרטיזנים

13

אפרים דפני

קיבוץ עין-גב פעל בצפון איטליה ועם הפרטיזנים
ביוגוסלוויה

14

יעקב הובר

נס-ציונה הוכן במצרים לפעילות מבצעית ביוון

15

דב הררי ברגר

קיבוץ בית אורן ב- 29 ביולי 1944 ארגן את צעירי היהודים להגנה עצמית
ברומניה ואסף ידיעות עבור בעלות הברית.
ניספה ב-29 ביולי 1954 באסון מעגן

16

יוסף רוון

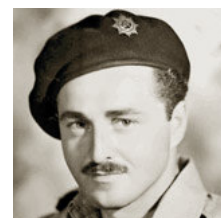
קיבוץ יקום הוכן בתורכיה לצניחה ופעילות
מבצעית.

17

אלי זוהר לבנטל

קיבוץ גת ביגוסלביה פעל בקרב הפרטיזנים

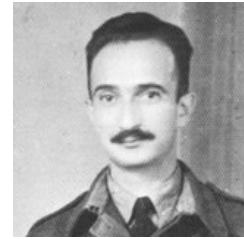

18

חיים הרמש קאסאש

19

כפר גליקסון בקיץ 1944 ביגוסלביה נילחם במחיצת הפרטיזנים באויב
 ופעם נוספת, בלילה הגרמני
 שבין 14-15 בספטמבר
 1944 בסלובקיה

חיים יערי וולדנר

20

תל-אביב בדרום אוסטריה. סיוע לאסירים במחנה שבויי מלחמה.

אריה (לופי) לופסקו

21

קיבוץ שריד ב-3 במאי 1944 הוצנח נתפס בעת ביקורת שגרתית ע"י
 ברומניה רומנים וישב בכלא. עם שיחרור
 רומניה, שוחרר וחזר ארצה.

דן לנר

22

קיבוץ נאות בסוף אפריל 1944 חבר אל הפרטיזנים ולהם איתם, כולל
 מרדכי בגוריצייה סלובניה ליד חבלה בקווי הרכבת. הכווין מטוסי
 מפגש הגבול עם איטליה הפצצה בריטיים. באחד המבצעים
 בשטח האוסטרי, נתפס אך הצליח לברוח.

יצחק (טוצי) שחם מקרסקו

23

קבוצת אבוקה ב-3 במאי 1944 נתפס ע"י רומנים וישב בכלא עם
 ברומניה שיחרור רומניה, שוחרר וחזר ארצה.

אנצו חיים סרני

24

קיבוץ גבעת ברנר בחלק הכבוש של איטליה שבשליטת הגרמנים ונפל בשבי.
 הועבר למחנה הריכוז דאכאו ושם נרצח ב-18 בנובמבר 1944

חנה (אניקו) סנש

קיבוץ שדות-ים בליל 13-14 במאס
1944 ביגוסלביה

חצתה את הגבול להונגריה. נלכדה ב-
9 ביוני 1944, עונתה הוצאה להורג
ב- 7 בנובמבר 1944
<http://www.youtube.com/watch?v=OChIzAiUzSQ>
<http://www.youtube.com/watch?v=8O2I90U68YA>

25

רחבעם עמיר זבדלובסקי

המושבה יבנאל בלילה שבין ה-12-13
במאי 1944 באזור
לובליאנה, סלובניה

קשר עם הפרטיזנים, ואימונם בשיטות
תקשורת והצפנה

26

שלום פינצ'י

קיבוץ גת יולי 1944 ביגוסלביה

השתתף כאלחוטן בקורפוס ה-10 של
הפרטיזנים. נהרג באסון מעגן
29/7/1954

27

יואל פלגי נוסבכר

קיבוץ מעגן ב- 13 באפריל 1944
בסלובניה

פעל בקרב הפרטיזנים של טיטו בהרי
פאפוק. עבר להונגריה נתפס, הועבר
למחנה השמדה בגרמניה הצליח לברוח
והזר ארצה לפעילות במוסד לעליה ב'.
היה למפקד הראשון של הצנחנים
בצה"ל.

28

ששון פנקס

קיבוץ יקום

הוכן במצרים לצניחה ופעילות מבצעית

29

30 פנחס קליימן

כפר-חיטים

הוכן במצרים לצניחה ופעילות
מבצעית

ברוך (בוריה) קמין קמינקר	קיבוץ ניר-עם	ב- 29 ביולי 1944	ארגן את צעירי היהודים להגנה עצמית ואסף ידיעות עבור בעלות הברית.
			

31

אוריאל (מילו) קנר	קיבוץ רוחמה	רומניה	סייע לקהילה היהודית.
			

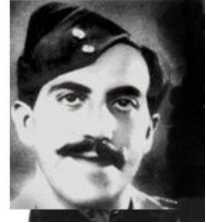
32

יונה רוזן רוזנפלד	קיבוץ מעגן	בליל 13-14 במרס 1944, ביוגוסלוויה	פעל עם הפרטיזנים
			

33

פרץ רוזנברג	מושב בית-שערים	מאי 1943 ביוגוסלביה	אלחוטן של משלחת הבריגדיר מקלין - המשלחת הבריטית במטהו של מנהיג הפרטיזנים היוגוסלביים טיטו
			

34

רפאל (רפי) רייס	קיבוץ חוליות	בקיץ 1944 ביוגוסלביה	השתתף במרד בסלובקיה. נשבה ונרצח ופעם נוספת, בלילה 20 בנובמבר שבין 14-15 בספטמבר 1944 בסלובקיה
			

35

חביבה רייק	קיבוץ מענית	הונחתה בבנסקה ביסטריצה, סלובקיה	השתתפה במרד בסלובקיה. נשבתה ונרצחה בכלא ב- 20 בנובמבר 1944 ב- 18 בספטמבר 1944
			

36

פעל בצפון איטליה

קיבוץ מעוז-חיים

יעקב שפירא

37